

ЛОГОПЕДИЯ НЕГІЗДЕРІ

Кредиттер саны: 3 кредит

«Дефектология және элеуметтік жұмыс» кафедрасының
аға оқытушысы п.ғ.м., Бекмаганбетова Асем
Кайыркеновна

№	Тақырыбы	Мазмұны
1	Кіріспе. Логопедия пәні, мақсаты, міндеттері мен негізгі ұғымдары. Сөйлеу тілінің анатомиялық-физиологиялық механизмдері, классификациясы	1.1 Логопедия пәніне кіріспе 1.2 Сөйлеу процесінің анатомия – физиологиялық механизмі. 1.3 Сөйлеу аппаратының артикуляциялық бөлімі 1.3 Тіл бұзылулары классификациясының негіздері. 1.4 Тіл бұзылуларының клинико – педагогикалық классификациясы
2	Қалыпты тілдік даму. Балалардың сөйлеу тіліндегі кемістіктерді анықтау.	2.1 Бала тілінің қалыпты жағдайда даму кезендері 2.2 Сөйлеу тілі дамуындағы критикалық кезендер
3	Дислалия, кемістікке сипаттама.	3.1 Дислалияның зерттелу тарихынан. 3.2 Дислалияның таралуы және себептері. 3.3 Дислалияның негізгі түрлері.
4	Ринолалия, симптоматикасы. Дизартрия, классификациясы.	4.1 Ринолалия себептері. 4.2 Ринолалия түрлері 4.3 Дизартрияның формалары және сипаты.
5	Дауыстың бұзылуы. Сөйлеу тілінің қарқыны мен әуенінің бұзылуы.	5.1 Дисфония 5.2 Тұтығу түрлері
6	Сөйлеу тілінің жүйелі түрде бұзылуы. Оқу мен жазудың бұзылуы.	6.1 Алалия, Афазия 6.2 Дисграфия, Дислексия
7	Сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуі. Сөйлеу тілінің фонетико-фонематикалық жетілмеуі.	7.1 Сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуі, оның деңгейлері 7.2 Фонетико - фонематикалық дамымаушылығының түсінігі.
8	Балабақшалар, мектептер, емханалар және жана типті түзету мекемелеріндегі логопед маманның атқаратын жұмысы.	8.1 Логопед маманының жұмысы 8.2 Логопедтің жұмыс орны

«Логопедия негіздері» курсының негізгі **мақсаты** – студенттерді теориялық және практикалық жағынан шыңдау, яғни әр түрлі сөйлеу әрекеттерінің спецификалық ерекшеліктері бар балалардың сөйлеу тілінің қалыптасу заңдылықтары мен оларды жою туралы қажетті білім, білік машықтарын игерту.

Міндеттері:

- даму мүмкіндігі шектелген балаларды оқыту және тәрбиелеу процесіне студенттердің оптимистік көзқарасын қалыптастыру және оның нәтижелігіне көзін жеткізу;
- қызығушылықты қалыптастыру;
- дидактикалық тәрбиелік міндеттерді шешу үшін жүйелі ойлау және өзіндік дамудағы қажеттілігін, дербес зерттеушілік белсенділігін дамыту;
- дефектология ғылымы бойынша білім деңгейін көтеру;
- студенттерді практикалық кәсіби біліктілікке дайындау;
- дефектология және логопедия ғылымы бойынша силу процесінің анатомия, физиологиялық механизмі, тіл кемістігінің түрлері, оның себептері туралы білімін жетілдіру;
- силу ырғағының бұзылу себептерін анықтап, оны түзетудің жолдарын үйрету;

Студенттер білуге тиіс:

- нақты түзету – тәрбиелеу міндеттерін шешу процесінде теориялық білімді қолдану; даму мүмкіндіктері шектелген балаларды оқыту және тәрбиелеу тәжірибесін бақылау, талдау және қорыту;
- оқу – тәрбие жұмыстарының әдістері мен нысандарын таңдаудың және пайдаланудың жалпы және арнаулы дидактикалық принциптері жүзеге асырудың тиімділігін айқындай білуі;

Студенттер меңгеретін дағдылар:

- даму мүмкіндігі шектелген балалармен жұмыс жүргізу;
- тіл кемістігін анықтау, зерттеу;
- тіл кемістігін түзетуге арналған сабақ жоспарын жасау;
- тіл мүкістігі бар балалармен жүргізілетін жұмыс кезінде қолданылатын әдіс – тәсілдерді меңгеру;
- отбасы және мектепке дейінгі мекемелермен байланысты ұйымдастыру;

- Логопедия – арнайы педагогиканың жеке саласы, оның құрамына сөйлеу тілінің кемшіліктерін жоюда қолданатын арнаулы оқыту мен тәрбиелеудің теориясы мен пратикасы енеді.

Логопедия ғылым ретінде

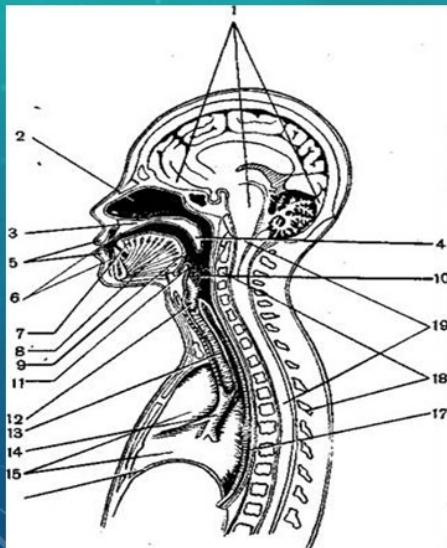
лингвистикамен

педагогикамен

медицинамен

Психологиямен
байланысты.

ШЕТКІ СӨЙЛЕУ АППАРАТЫНЫҢ БӨЛІМДЕРІ:

1.

- Демалу бөлігі

2.

- Дыбыс шығару бөлігі

3.

- Дыбысты құбылтып - өзгерту бөлігі

Сөйлеу қабілетінің бұзылу себептері

- 1.Биологиялық:негізінен кұрсақішілік дамуы және босану кезінде(ұрықтың гипоксиясы, босану кезіндегі зақымдар және т.б.),сондай-ақ туылғаннан кейінгі алғашқы айларда әсер ететін патогендік факторлар.**
- 2.Әлеуметтік-психологиялық факторлар: қоршаған ортаның жағымсыз әсерлері-педагогикалық салақтық, баланың сөйлеу қабілетінің дамуының шектен тыс стимуляциясы, айналасындағы адамдардың сөйлеу қабілетінің бұзылуы және т.б**

Тіл кемістіктерін топтастыру

Клиникалық-педагогикалық Психологиялық- педагогикалық
(ауызша, жазбаша)

Ауызша сөйлеу тілінің бұзылыстары

Сыртқы(фонациялық)

Ішкі (сематикалық)

- 1)Дауыстың бұзылуы ;
- 2)Сөйлеу тілінің жылдамдығы
мен ырғақтылығының бұзылуы;
- 3)Тіл дыбыстарының айтылуының
бұзылуы;

- 1) алалия
- 2) афазия

АУЫЗША СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ СЫРТҚЫ БҰЗЫЛУЫ

Дауыс- бұл өзінің күрделілігіне және әлеуметтік маңыздылығына байланысты емес адам көмейінен шығатын кез-келген дыбыс.

1)Дауыстың бұзылуы- бұл күш, жоғарылық, тембр ауытқуы.

А) **Афония** (грекше «а»- теріс мағыналы қосымша, « phone»- дауыс)- сыбырлап сөйлеу сақталғанның өзінде де дауыстап және қатты сөйлеуге қабылетсіздік.

Б) **Дисфония**(«dis»-бұзылу, «phone»- дауыс)- жарым жартылай дауыс бұзылуы, осы кезде афониядан айырмашылығы дыбыс шығару сақталынып, бірақ ерекше тембр, әлсіздік немесе үзілмелілікпен сипатталады.

В) **Фонастения**(«phone»- дыбыс, дауыс «astheneia» - әлсіздік, дәрменсіздік)- сөйлеу қозғалу аппаратының табиғи зақымдалуының болмауы кезіндегі дауыс қалыптасуының бұзылуы.

СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЖЫЛДАМДЫҒЫ МЕН ЫРҒАҚТЫЛЫҒЫНЫҢ БҰЗЫЛУЫ:

А) **Тахилалия**(«tachys»- тез, «lalio»- сөйлеу тілі)- сөйлеу жылдамдығының қалыптан тыс тездетуі.

Б) **Брадилалия**(«bradys»-баяу, «lalio»- сөйлеу тілі)- сөйлеу жылдамдығының қалыптан тыс баяулауы.

В) **Тұтықпа (логоневроз)** - сөйлеу мүшелерінің бұлшық еттерінің тырысу салдарынан сөйлеудің ырғақтылығының жылдамдығының бұзылуы.(жүйелік, невроз тәрізді), (жеңіл, орташа, ауыр).

ТІЛ ДЫБЫСТАРЫНЫҢ АЙТЫЛУЫНЫҢ БҰЗЫЛУЫ:

А) **Дислалия**- есту қабілеті дұрыс және сөйлеу тілі аппаратының иннервациясы сақталған қалпында сөйлеу тіліндегі дыбыстардың айтылуының бұзылуы. (акустика-фонематикалық, артикуляторлы-фонематикалық, артикуляторлы-фонетикалық)

Б) **Ринолалия**- сөйлеу мүшелерінің анатомиялық ақаулықтарының салдарынан дауыс әуезділігінің (тембрінің) және тіл дыбыстарының айтыруының бұзылуы. (ашық, жабық, аралас)

В) **Дизартрия**- сөйлеу тілінің күрделі бұзылуы.

АУЫЗША СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ІШКІ БҰЗЫЛУЫ

А)Алалия – ерте кездегі бала дамуы немесе құрсақ ішіндегі бас миының қабығындағы сөйлеу аймағының органикалық бұзылу нәтижесіндегі сөйлеудің жоқ болуы немесе дамымауы.

1)Моторлы (экспрессивті) алалия – бұл орталық органикалық сипаттағы экспрессивті сөйлеудің жүйелі дамымауы, мағыналық және сенсомоторлық операцияның (моторлы орталықтағы зақымдануды жайылтпау кезінде) біршама сақталуы кезінде сөз сөйлеудің зақымдану барысындағы тіл операцияларының қалыптаспауы мен келісілі.

2)Сенсорлы алалияның негізгі нышаны самай үлесінің басын жарты шарының зақымдану кезінде пайда болатын сөйлеу-есту анализаторының жұмысының бұзылу нәтижесінде сөзді қабылдау және түсіну бұзылысы болады.

АФАЗИЯ

(грекше «а»- теріс мағыналы қосымша, «phasis»- айту) – сөздің бұзылуы, есту және артикуляциялық аппаратының қызметінің сақталуы кезіндегі тіл құралымен толық немесе жарым-жартылай қолдану мүмкіндігін жоғалтуы.

- 1) **Акустика-гностикалық** сенсорлы афазия негізінде фонематикалық есту қабілетінің бұзылуы .
- 2) **Акустика-мнестикалық** афазия кезінде естіген сөзді жадында сақтауы төмендейді.
- 3) **Семантикалық** афазияда керекті сөзді табу немесе затты еркімен атау кезіндегі өзіндік амнестикалық қиыншылықтар байқалады.
- 4) **Афферентті** моторлы афазия артикуляциялық аппаратының әр түрлі мүшелерінің қозғалысының кеңістікті синтездеуінің бұзылуы, сөйлеу жағдайының толық жоқтығымен сипатталады және артикуляцияның жеке жолын таңдауының айрықша бұзылуы байқалады.
- 5) **Эфферентті** моторлы афазия қозғалу бағдарламасын еске түсіру және қабылдау қиыншылығымен қоса жүреді.
- 6) **Динамикалық** афазия кезіндегі негізгі сөйлеу кемістігі қиыншылықта немесе айтылудың толық белсенді күшейтуінің мүмкін еместігінде байқалады.

ЖАЗБАША СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ БҰЗЫЛУЫ

ДИСЛЕКСИЯ («dis» - бұзылу, «lego» - оқимын) бұл тұрақты сипаттағы қайталанатын қателермен белгіленетін және жоғарғы психикалық функциялардың қалыптаспағандығымен (бұзылысымен) шартталған, оқу үрдісінің жартылай спецификалық бұзылысы.

Р.И.Лалаева дислексияның келесі жіктеулерін ұсынды:

- 1) **Фонематикалық дислексия**- фонематикалық жүйе қызметінің дамымауымен байланысты.
- 2) **Семантикалық дислексия**- оқыған сөздерді, сөйлемді, мәтінді техникалық дұрыс оқыған жағдайда оқығанының түсінуінің бұзылуы.
- 3) **Аграмматикалық дислексия**- сөйлеу тілінің грамматикалық құрылымын морфологиялық және синтаксистік жалпылаудың дамымауымен белгіленеді.
- 4) **Мнестикалық дислексия**- барлық әріпті игеру қиыншылығында, оның дифференциаланбаған ауысуында байқалады.
- 5) **Оптикалық дислексия**- ұқсас бейнелі әріпті игеру қиыншылығымен сипатталады.
- 6) **Тактильді дислексия**- көру қабілеті зақымдалған балаларда болады.

ЖАЗУ БҰЗЫЛЫСЫ

Дисграфия («dis»- бұзылу, «grapho»- жазу)- бұл жазу процесінің жарым жартылай өзіндік бұзылуы.

1)Артикуляторлы-акустикалық дисграфия- оның негізінде дұрыс айтылмаудың жазуда көрінуі, яғни бала өзінің ауызша сөйлеу тілінде дыбысты дұрыс айтпауы жазуда бейнеленеді.

2)Фонемді тану бұзылысы негізіндегі дисграфия(фонемді дифференциациялау) фонетикалық жақындығы бойынша сәйкес әріптерді алмастырудан байқалады.

3)Тілдік талдау мен жуктеудің бұзылу негізіндегі дисграфия:сөйлем және сөз құрылысының бұрмалануы жазуда тілдік талдау мен жіктеудің дамуымен байқалады.

4)Аграмматикалық дисграфия сөздің грамматикалық қатарының дамымауымен байланысты:морфологиялық,синтаксистік жалпылуының дамымауы.

5)Оптикалық дисграфия көру гнозисінің,талдау,жинақтау, кеңістікте бағдарлаудың дамымауымен байланысты.

Психологиялық – педагогикалық топтастыру

1. қарым-қатынас құралының
бұзылуы

2. қатынас құралының
қолдану кезінде
бұзылуы

ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰРАЛЫНЫҢ БҰЗЫЛУЫ:

А) **фонетикалық бұзылыстар** - балалардың кейбір дыбыстарды бұзып немесе мүлдем айтпауы.

Б) **сөйлеу тілінің фонетика-фонематикалық жетіспеушілігі(ФФЖ)** – фонемді қабылдау және айтуындағы ақаулықтардың салдарынан әр түрлі тіл кемістіктері бар балалардың ана тілінде сөйлеу жүйесінің бұзылуы.

В) **жалпы сөйлеу тілінің дамымауы(ЖСТД)** – сөйлеу тілінің күрделі бұзылуы

2. **Қатынас құралының қолдану кезінде бұзылуына тұтықпа** жатады. **Тұтықпа** жалпы сөйлеу тілі дамымауымен тіркесіп, аралас қосылған кемістік болуы мүмкін.

БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ЛОГОПЕДТІҢ ЖҰМЫСЫ:

Балабақшалар.

Мектептер.

Арнайы
мекемелер.

Емханалар.

Реабилитациялық
орталықтар.

Денсаулық сақтау
саласындағы
логопункттер

Стационарлар.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 2015жылғы №348 бұйрығы Инклюзивті білім берудің тұжырымдамалық тәсілдері. (1-12 беттер)
2. 2002 жыл 11 шілде №343 бұйрық “Кемтар балаларды әлеуметтік-медициналық және педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы Заңы. (1-5 беттер)
3. Айтбаева А.Б “Коррекциялық педагогикалық негіздері” Алматы 2008жыл (11б, 25б, 34б)
- 3.Л.А.Головниц. Мектепке дейінгі сурдопедагогика. Есту бұзылыстары бар мектепке дейінгі жастағы балаларды тәрбиелеу және оқыту. М., 2001. (45-49беттер)
4. Б.Д.Корсунская. Отбасындағы саңырау мектепке дейінгі жастағы баланы тәрбиелеу. – М. (21-24беттер)
4. Н.Д.Шматко, Т.В.Пельмская. Егер сәби естімесе...– М., 2002. (71б)
5. № 343, 2002 жылы 11 шілденің “Мүмкіндігі шектеулі балаларға әлеуметтік және медициналық - педагогикалық коррекциялық қолдау көрсету туралы ” Қазақстан Республикасының заңы. (11бет, 25-44беттер)
6. Ермағанбет Ә. Ы. Ерте жастағы балалардың сөйлеу тілі дамуының тежелу себептері мен сипаты. Тілашар, 2011 (5-10беттер)
7. Турекулова Н Есту қабілеті зақымдалған балаларды дамытудағы ойын іс – әрекетінің маңызы. Тілашар. Логопед. 2011ж (4-7 беттер)
8. Өмірбекова Қ. Қ. Дыбыс айту кемшіліктері және түзету жолдары. – Алматы, 2005. (4-10, 41-45 беттер)7
9. Никишкина В.Б. Практическая психология в работе с детьми с задержкой психического развития. Москва. ВЛАДОС 2003. (565б)
10. Мишина Г.А. Моргачева Е.Н. Коррекционная педагогика. Москва. 2007. (257б)
11. Қ.С. Тебенова; А.Р. Рымханова «Арнайы психология» Алматы 2011ж
12. «Специальная педагогика» под ред. М.Н.Назаровой. М., 2000
13. Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Қазақстан халқына жолдауы. «Қазақстан-2050» Стратегиялық бағдарлама, Астана, 2012. Дефектология, январь №1- 2015
14. «Ұсақ және жалпы моториканың баланың жан-жақты дамуына әсері»// Дефектология №10. 2015. (3-108беттер)